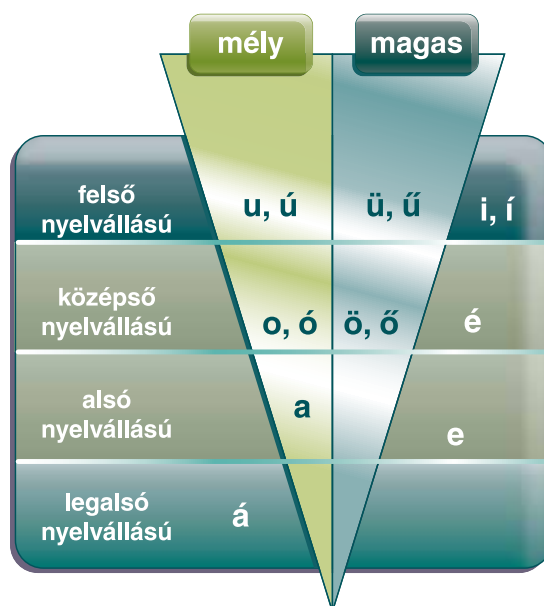


14 magánhangzó van a magyar nyelvben. Ezek képzésekor a kiáramló levegő nekiütközik a zárállásban levő hangszalagoknak, megrezegteti azokat, más akadályba viszont nem ütközik. A magánhangzók képzésekor a nyelv és az ajkak mozgásának fontos szerepe van. A nyelv vízszintes mozgása szerint **elöl képzett** (magas, palatális) és **hátralé képzett** (mély, veláris) magánhangzókat különböztetünk meg. A függőleges mozgás alapján **felső, középső, alsó** és **legalsó nyelvállású** magánhangzókat különböztetünk meg. Ajakállás szerint **ajakkerekítéses** (labiális) és **ajakréses** (illabiális) magánhangzók vannak. A képzéskor az időtartam is fontos, így alakulnak ki a **hosszú** és **rövid** magánhangzópárok (például: e – é, i – í, o – ó.)

A magánhangzók jellemző tulajdonságait így foglaljuk össze (belül az ajakkerekítéses, kívül az ajakréses hangok) ►



A magánhangzótörvények

A szavak hangrendjét a bennük lévő magas és mély magánhangzók határozzák meg. A csak magas magánhangzót tartalmazókat (*internet, főnök, cipő*) **magas hangrendű**, a csak mélyeket tartalmazókat (*autó, szoknya, ruha, barát*) **mély hangrendű**, míg a mindkettőt (*buli, répa, sófőr, matek*) tartalmazókat **vegyes hangrendű** szavaknak nevezzük. Ez a hangrend törvénye.

A szavakban a kétalakú toldalékok hangrend szerint illeszkednek a szótőhöz: *fiú-nak, internet-be, főnök-ek*. A háromalakú toldalékok (pl. *-hoz/-hez/-höz*) ajakműködés szerint is illeszkednek. Ez az illeszkedés törvénye.

Két egymás melletti magánhangzó között hézag (hiátus) támadhat, amelyet a beszélők előszóban egy ejtés-könnyítő *j* hang betoldásával szüntetik meg (*tea* [teja]). Ezt a jelenséget nevezzük **hiátustörvénynek**, a betoldott *j* hangot pedig **hiátustöltő hangnak**.

A HANGREND ÉS AZ ILLESZKEDÉS

Hangrend		Illeszkedés		
A szó		Példák	Kétalakú toldalékok	Háromalakú toldalékok
hangrendje	magánhangzói			
magas	e, é, i, í, ö, ő, ü, ű	<i>internet</i> <i>főnök</i>	<i>internetbe</i> <i>főnöknek</i>	<i>internethez</i> <i>főnökhöz</i>
mély	a, á, o, ó, u, ú	<i>autó</i> <i>szoknya</i>	<i>autóba</i> <i>szoknyába</i>	<i>autóhoz</i> <i>szoknyához</i>
vegyes	magas + mély magánhangzók	<i>buli</i> <i>amőba</i>	<i>buliba</i> <i>amőbának</i>	<i>bulihoz</i> <i>amőbához</i>
Az összetett szavakban az utolsó tag hangrendjéhez igazodik a toldalék.		<i>nyelvtankönyv</i>	<i>nyelvtankönyvbe</i>	<i>nyelvtankönyvhöz</i>

Gondolkozz!

- ▶ 1. Mi a megfejtés? Írd le az eszperente (csak e betűket tartalmazó) meghatározások megoldásait a füzetedbe!

Becstelen, jellemtelen ember, mely zsebedben, cekkeredben keresget: egyszerre elvette ezresed, te meg keresesz.

Ebednek fedett fekhelye, melyben telente melegedhet, s nem lesz szeles, nedves sem.

Ember, mely lelkeket kezel.

- ▶ 2. Gyűjts a füzetedbe olyan (magyar) szavakat, amelyekben minél többféle magánhangzó szerepel! Találsz olyat, amelyekben az összes eltérő minőségű magánhangzó megtalálható?
- ▶ 3. Keres minél hosszabb, egyféle magánhangzót tartalmazó magyar szavakat! Írd le őket a füzetedbe!
- ▶ 4. Írj minél több szót a következőkből úgy, hogy csak a magánhangzókat cseréled ki egy-egy szóban! Írd le őket a füzetedbe!

marok

török

marad

borok

ragok

bór



- ▶ 5. Vannak magyar magánhangzók, amelyek önmagukban is alkothatnak szót. Írj a képhez párbeszédet, amelyben minden mondat egy egyetlen magánhangzóból álló szóval kezdődik! Dolgozz a füzetedbe!



- ▶ 6. Keres olyan szópárokat, melyekben a magánhangzók egyetlen tulajdonságukban különböznek, és így jelentésük is más!

a) hosszúságukban, pl. *tör* ~ *tőr*.

b) egyéb jegyben, pl. *ív* ~ *év*.

- ▶ 7. Figyeld meg a magyar mutató névmásokban található magánhangzókat! Mit veszel észre az egyes pároknál a jelentés és magánhangzó kapcsolatában?

- ▶ 8. Mit rejthetnek a következő szavak? Gyűjts minél több lehetőséget a füzetedbe!

k_r_k, b_l, m_d_r,
h_j, k_v_

- ▶ 9. Vannak olyan szavaink, melyek toldalékolásánál az illeszkedés ingadozó. A lehetséges ragokat írd le a füzetedbe!

fotel_, Ábel_, férfi_, Noémi_, Zsanett_.

- ▶ 10. A hiányzó szavakkal kiegészítve olvassátok fel a lecke alábbi részletét!

14 _____ és _____ mássalhangzónk van. A _____ nem ütköznek akadályba a hangszalagok után. A nyelv vízszintes és _____ mozgása, az _____ és az időtartam alapján csoportosítjuk őket. A mássalhangzók a _____ valamilyen akadályba ütköznek. A mássalhangzókat a _____ helye és módja, valamint _____ alapján különíthetjük el. A mássalhangzók (a magánhangzókval ellentétben) _____ önállóan szót alkot. A magánhangzótörvények (_____, illeszkedés, _____) és a mássalhangzótörvények (_____, hasonulás, teljes hasonulás, _____, rövidülés, _____) szabályozzák a _____ kapcsolódását.

A kommunikáció tényezői

Úgy tűnhet, hogy a kommunikáció létrejöttéhez semmi másra nincs szükség, csupán legalább két résztvevőre. Ez azonban nincs így. A **kommunikációs tényezők** minden kommunikációs folyamat esetén jelen vannak. Közösen ismert és használt **jelrendszer (kód)** nélkül nem valósulhat meg sikeresen az információ átadása vagy cseréje. (Gondolj bele, ha valaki általad nem ismert nyelven beszél hozzád, nem értitek meg egymást, ezért ilyenkor a mutogatás válik a közösen ismert jelrendszeré.)

A kommunikációs folyamatban az **adótól (feladótól)** indul az információ, az **üzenet**, amely a **vevőhöz** (címezett-hez) valamilyen **csatornán** keresztül jut el. A résztvevők közötti **kapcsolat**, a kommunikáció **kontextusa** és a felek **világról való tudása** befolyásolja a kommunikációt. Minden kommunikációs szituációban vannak zavaró tényezők: beszélgetéskor például a minket körülvevő **zaj**, cseteléskor kapcsolati hiba. A kommunikáció résztvevőit **fizikai környezet (valóság)** veszi körül. Ezek is befolyásol(hat)ják a kommunikáció megvalósulását, sikerét.

Az üzenet mindig egy adott beszédhelyzetben hangzik el. Így a kommunikációnak mindig csak az adott helyzetben van jelentése, az elhangzó információt mindig ott és akkor kell értelmezni. Ebből következik, hogy ugyanannak a mondatnak különböző beszédhelyzetekben akár gyökeresen eltérő jelentése is lehet. A közlést a beszélő hangulata is befolyásolja, például számít, hogy örömittasan, vidáman, vagy épp mérgesen hangzik el egy mondat.

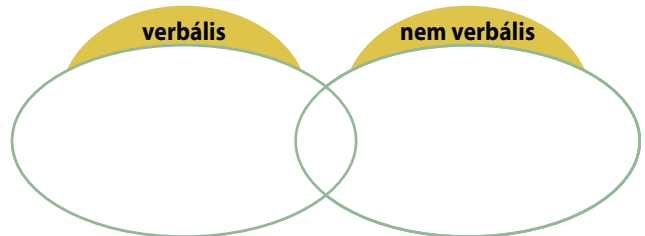
- ▶ 1. Gyűjts olyan zavaró tényezőket a mindennapi életből, amelyek megakadályozhatják a sikeres kommunikációt!
- ▶ 2. Azonosítsd a kommunikációs folyamat főbb tényezőit (adó, vevő, üzenet, csatorna, környezet, kód, zaj) a következő kommunikációs módokban:
Facebook, blog, Viber, beszélgetés, e-mail, jelbeszéd

- ▶ 3. Írd le a füzetedbe az alábbi mondatok lehetséges jelentéseit különféle szituációkban!

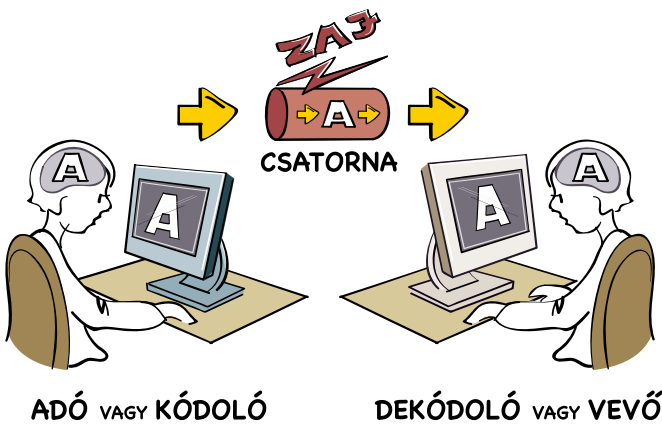
Kérek egy korsót!

Ez nem az én számom.

- ▶ 4. Csoportosítsd a kommunikáció fajtáit! Dolgozz a füzetedbe!



- ▶ 5. Ha telefonon beszélünk, nem látjuk a másikat, ezért fontos a jelenlét állandó jelzése a vevő részéről. Írj társaddal egy telefonbeszélgetést, melyben hosszasan meséled, mi történt veled a nap folyamán!
- ▶ 6. Mit tudunk meg az alábbi beszélgetésből? Mi hiányzik számunkra, hogy megértsük a párbeszédet?
 - Akkor megyünk holnap?
 - Persze! Mikor találkozunk?
 - Előtte egy félórával. Nálunk?
 - Rendben, ott leszek.
- ▶ 7. Milyen ismeretekre van szükség a következő üzenetek dekódolásához?



Gyakoroljunk szövegeken!

- 1. Mi zavarja a megértést Hacsek és Sajó alábbi párbeszédében?

Sajó: Nicsak, egy Hacsek!

Hacsek: Hát hol volt eddig, Sajókám, hogy nem láttam hál'istennek?

Sajó: Ne is kérdezze, elszántam magam.

Hacsek: Nem tudtam, hogy maga mezőgazdasággal is foglalkozik.

Sajó: Nem elszántottam. Elszántam magam.

Hacsek: És mire?

Sajó: Nem élet az élet, ha az ember nem ismeri a nagy filozófusok műveit. Két hónapja bújom a könyvtárakat.

Hacsek: Mért bújja? Olyan alacsonyak, hogy nem lehet fölállni!

Sajó: Ne hülyéskedjen! Tudásszomj.

Hacsek: Nem is tudtam, hogy ilyen jó kimérés működik a könyvtárban.

Sajó: Nem tud maga semmit. ...amikor az ember feje szomjúhozza a tudást...

Hacsek.: Kiszáradt az agya? Pincér, hozzon ennek a szegény embernek egy pohár vizet! Szívószállal, mer' az agyába lesz.

(Pincér be, lerak.)

Sajó: Dehogyan száradt ki. A könyvtárban végre csend van és nyugalom.

Hacsek: Ennyi erővel temetőbe is járhatna.



[Podmaniczky Szilárd: *Hacsek és Sajó (és a művészet)* – részlet]

- 2. A következő részlet Jókai Mór *És mégis mozog a föld* című regényéből származik. A nyelv mely tulajdonságát használja ki Csollán Bert, hogy megtévessze embertársait? Az ismeretlen szavaknak nézz utána!

„Bálvándy tehát kiadta a rendeletet a kolompósainak (ő maga elég óvatos volt, nem jöni érintkezésbe a truppjával), hogy a Tiszán túl a legelső állomást majd Gödénylakon tartják; oda várja őket Csollán Bert délre.

Meg is érkeztek rendén, be is kötötték a lovaikat az istállóba; s aztán bementek Bertiehez tisztelegni a kastélyba.

Ő, Bert, igen szívesen fogadta őket, eldiskurált velük, röhögött az élceken; eközben pedig jócskán elmúlt a dél, míg elvégre egy öreg kortes bátorságot vett magának meginterpellálni a szíves házigazdát, hogy jön-e már az az ebéd, mert majd ők nagyon elkésnek, pedig még ma messze el kell menniök.

– Micsoda ebéd? – kérdi Bert elbámulva.

– Hát hiszen ide tetszett bennünket hívni délre.

– Híttalak ám délre, de nem ebédre. Ki mondja azt, hogy délben enni kell? Lám a golya sem eszik, mikor *dele!*”

- 3. Olvasd el az alábbi versrészletet, majd válassz ki és oldj meg egyet a hozzá kapcsolódó feladatok közül a füzettedben!



Kis pisis picirim,
hisztid kibírni kín! Kín!
Mit nyísz?
Hisz nincs bibi,
sírni min nincs itt.
Csitt!

(Varró Dániel: *Egyhangú ringató*)

- a) Képzeld magad a verset szavaló szülő helyébe, és írd a helyzetről blogbejegyzést!
b) Írd egy rövid verset a babasírásról, amelyben használj minél több hangutánzó szót!